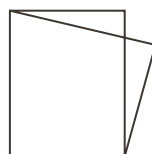

Ny ph.d.-afhandling: Arbejdslivets æstetiske tilblivelse. Deleuzianske sange fra anden sal: om småbørnsforældre, multiplicitet, krav, valg, lyst, potentialitet og manøvrering i det moderne arbejdsliv

Ph.d.-forsvar: december 2021

Stine Jacobsen, ph.d.,
Uddannelsesvidenskab,
Aarhus Universitet

Arbejdslivets æstetiske tilblivelse er en ph.d.-afhandling, der handler om småbørnsforældre og arbejdsliv, og den undersøger, hvordan krav til småbørnsforældre både forenkler og komplicerer småbørnsforældres muligheder for at træffe valg i det moderne arbejdsliv, og hvordan disse valg er med til at påvirke småbørnsforældres erfaring med arbejdsliv og den sociale verden på nogle særlige måder. Afhandlingen undersøger småbørnsforældres arbejdsliv med udgangspunkt i Gilles Deleuzes filosofi og dermed som affektivt performative fænomener (Deleuze & Guattari, 1987). Den har således fokus på fuldtidsarbejdende småbørnsforældres subjektivitet: det vil sige på dét at have en erfaring med arbejdsliv i dynamikken mellem multiplicitet (flertydighed), krav, valg, lyst og potentialitet i det moderne arbejdsliv. Denne kaotiske dynamik er i afhandlingen et mulighedsrum for nuancering af, hvad det vil sige at være småbørnsfor-

ælder i det moderne arbejdsliv. Og disse nuanceringer ønsker afhandlingen at skabe et sprog for gennem læsninger med *affirmativ æstetisk erfaring* og udformning af nye begreber.

Et af afhandlingens hovedargumenter handler om det metodologiske og analysestrategiske eksperiment med at studere småbørnsforældre og arbejdsliv ud fra en posthumanistisk og etnografisk tilgang, som *ikke* sætter mennesket som genstand for analyse. Denne tilgang kalder afhandlingen for *deleuziansk etnografi*, og denne forskningspraksis præsenteres gennem afhandlingen. I afhandlingen læses forskellige småbørnsforældrearbejdsliv affirmativt med Deleuzes begreb om *Folden* som tankefigur (Deleuze, 1993), gennem scenisk opsatte æstetiske arbejdslivserfaringer (Raffnsøe, 2005), der skaber adgang til at vise småbørnsforældreskab og arbejdslivets gensidige forbundetheder

i affektive sammenstød mellem lyst, krav, valg og potentialitet. Analyserne fokuserer på disse sammenstød og deres performative mekanismer, samt de organiserende og transformativt bevægelser ved sammenstødet, i stedet for at fokusere på mennesker og deres forståelser og intentioner. Denne læsning anvendes med henblik på at gøre forbundethederne klare og kontrollerbare frem for menneskene. Ved hjælp af denne tilgang ønsker afhandlingen at åbne for en anderledes måde at arbejde med og vurdere småbørnsforældre og arbejdsliv – en måde, som er følsom over for forskellige typer af småbørnsforældre samt deres familieliv og arbejdsliv og de performative effekter, som disse faktorer tilsammen skaber i det moderne arbejdsliv.

Case-materiale

Afhandlingen undersøger de performative effekter og nuancer ved at studere det, som opstår i og omkring de *mellemrum*, der åbner sig for informanterne hen over deres forskellige livskontekster. I undersøgelsen indgik otte cases – fire familier, hvor referenceinformanten arbejdede i IKEA, og fire familier, hvor referenceinformanten arbejdede hos Politiet.

Arbejdslivsbegrebernes syntese

Afhandlingen leder, som nævnt, efter nye begreber, som kan betegne det, der sker, når småbørnsforældre manøvrerer rundt i det moderne arbejdsliv. Når afhandlingen dermed spørger til, hvordan dette i sig selv er værdiskabende, så får den på baggrund af de fire analytiske momenter, kaldet *sange*, inspireret af svenske Roy Anderssons samfundskritiske film "Sange fra anden sal" fra 2000 – og understøttet af eksisterende forskning

og teori – øje på fem begreber, som rummer essensen af afhandlingens erkendelse. Afhandlingen arbejder her med to typer af begreber: *bevægelsesbegreber* og *strata-begreber*. Bevægelsesbegreberne er afhandlingens hovedbegreber, som understøttes både teoretisk og empirisk, og som har en specifik analytisk funktion. Strata-begreberne er udelukkende empirisk funderet og mere løse i analytisk forstand, da de ligger uden for det rum, hvor arbejdsliv og subjektivitet bliver til. Arbejdslivsbegreberne er blevet til i en iterativ proces mellem metodeudvikling og analyse af afhandlingens empiri. Tilblivelsen af de fem begreber skal dermed ses som et tidligt sammenstød af begivenheder mellem empiri og teori i en cirkulær og kaotisk proces, hvor arbejdslivsbegreberne er opstået i og med analyserne, samtidig med at de også er med til at udpege og understøtte empiriske pointer i de fire analyseafsnit (sangene). De fem begreber er:

Analyserne udstiller affirmativt det, som en småbørnsforældrekrop er i stand til at gøre, når den møder det moderne arbejdsliv.

Arbejdslivsproduktivitet og arbejdslivsmanøvrering

Begrebet og betegnelsen *arbejdslivsproduktivitet* er både et sprogligt og begrebsligt møde mellem det, der er kendt som *arbejdsliv* (livet med arbejde), og det, der kan genkendes som et almindeligt ord for det, som sker, når mennesker eller situationer er præget af manøvreringer, der er værdiskabende, dvs. *produktivitet*. Arbejdslivsproduktivitet er et mikroorganiseringsbegreb, som bliver til afhandlingens begreb for transformationsprocessen i *Folden* – den specifikke bevægelse, som opstår, når småbørnsforældre gør *det umulige*, når de *vælger til uden at vælge fra*, imens de momentvist fastholdes i strata og modsatrettede krav og vilkår (umulighed) fra

Arbejdslivsproduktivitet – et mikroorganiseringsbegreb, som betegner det, som gøres, og som bliver til, når småbørnsforældre laver:

Arbejdslivsmanøvrering i arbejdslivets mange sammenstød af begivenheder; omgivet af stratificering, herunder afhandlingens tre stratabegreber:

Deployment – som er en affektiv makrobegrebslig betegnelse for de potentialiteter, som opstår i form af konkrete arbejdsmuligheder i situationer, hvor småbørnsfamilier er brudte familier;

Work Life Shadow – der betegner den affektive normalitet, der viser, at arbejdet ikke *må* fylde, når man har børn; og hvis arbejdet fylder, så skal det forsøges nedtonet, så det ikke ser ud, som om det er vigtigere end det at være forælder; og

Forældreansvarsfigurer – som betegner skole- og institutionsfeltet som en stærk affektiv stratificeringsstemme, der udbyder både implicite og eksplicite normative rammer for, hvordan forældre bør agere. De kan tale ind over de fleste andre kontekster i småbørnsforældres arbejdsliv.

det moderne arbejdsliv, som de, med en særlig *arbejdslivsmanøvrerings-praktik*, får løsrevet sig fra i en fremadrettet bevægelse videre gennem multiplicitet og affektive kræfter.

Arbejdslivsproduktivitet og arbejdslivsmanøvrering som affektiv økonomi

Sara Ahmed beskæftiger sig blandt andet med det, som hun kalder 'affektiv økonomi' (Ahmed, 2004). Affektiv økonomi understøtter begrebsligt afhandlingens begreber om arbejdslivsproduktivitet og arbejdslivsmanøvrering, fordi teorien sætter meget specifikke ord på det, som sker, når singulariteter bliver til i multipliciteter (som fx er tilfældet, når småbørnsforældre manøvrerer i det moderne arbejdsliv). Ahmed stiller skarpt på, hvordan affektivitet er en slags følelsernes multiplikator, som gør visse ideer større og mere magtfulde, fordi de tæmmes af affekterne, som udviser grænserne for, hvad der er inden for og uden for nogle særlige kategorier. Ahmed argumenterer i den forbindelse for, at følelser ikke kun kommer indefra, men at følelser tillægges mere magt, når de interagerer med og tilkobles mennesker. Hun kalder denne cirkulation af følelser imellem mennesker, ting og kroppe en økonomi på linje med den måde, som Karl Marx beskriver kapitalismens multipliserende investeringseffekt, idet hun siger, at følelser ikke bare er noget, som nogen oplever – følelser bliver konstant udvekslet mellem mennesker og bliver i særlige sammenhænge performativt til mere end det, som de umiddelbart repræsenterer i en en-til-en-forstand – på samme måde som økonomiske investeringer kan multipliceres. Ahmed underbygger sit argument med, at den måde, som følelser påvirker mennesker, er med til at udviske grænserne imellem

had og kærlighed, idet hun peger på, at mennesker ikke bare fx udvikler racisme og stærke politiske meninger blot fra et irrationelt had til fremmede mennesker eller begreber. I stedet udvikles disse, fordi mennesker elsker, og mennesker er bange for at miste de ting, som tilhører dem personligt. Ahmed anvender her et eksempel med den hvide amerikanske arbejdsmand, der hader de mexicanske immigranter, som han, ifølge Ahmed, kun hader, fordi han elsker sit hjem, sin familie, sin trivsel. Derfor ses immigranterne som en trussel imod fundamentet for alt det, som han elsker – gennem truslen for at miste sit job (til immigranter). Det er således ud fra sammenstødet mellem kærligheden til det liv, han har, og frygten for at miste det, han elsker, at den negative spiral starter. Ahmed understreger i den forbindelse, at de fleste følelser er baseret på teoretiske eller oplevede omstændigheder.

På samme måde kan man anskue småbørnsforældre og det moderne arbejdsliv som en affektiv økonomi, hvor forskellige slags emotionelle valutaer krydser hinanden i form af mødet mellem forældrenes lyst, der møder krav og forventninger fra de forskellige livskontekster, og hvor ideerne om – både at alt skal være på nogle bestemte steder (arbejde, institution, skole og derhjemme mv.), ud over at være et sammenstød mellem forskellige begivenheder, også kan være en affektiv selvforstærkende økonomi, hvor småbørnsforældrene elsker ideen om at være mennesker, der kan begå sig i alle deres livskontekster på de rigtige måder, og hvor opbremsningerne, i form af de mange modsatrettede krav og vilkår, truer forældrene på deres selvoprettholdelsesdrift – dvs. den funktion, som

gør, at de teoretisk set er velfungerende forældre i det moderne arbejdsliv. Det der gør forældrene produktive og i stand til at producere arbejdslivsproduktivitet, er det forhold, at de netop *kan* arbejdslivsmanøvrere i mellemrummet mellem det, som Ahmed (2004) ville kalde 'de udvaskede linjer imellem kærlighed og had' – og her i mellemrummet udøve manøvreringer i forskellige begivenheders sammenstød som en bevægelse, der starter fra midten (af mellemrummet i Folden). Afhandlingens to hovedbegreber og den bevægelse, som gensidigt udgør dem, opstår, i tråd med Ahmed, fra midten og er dermed løftet ud af kronologisk tidslige og/eller normative grænser mellem had og kærlighed, men er stadig sammenvævet med de strata (direkte og indirekte krav fra omgivelserne), som omgiver bevægelserne mellem arbejdslivsmanøvrering og arbejdslivsproduktivitet.

Divpoyment

Divpoyment er et stratabegreb, der er en sproglig sammentrækning af de to engelske ord *divorcee* og *employment*. Begrebet opstår empirisk i undersøgelsen gennem mødet mellem det, at forældre er ansat i et job på arbejdsmarkedet, og det at være forælder i en brudt familie – som noget, der aktualiserer en helt særlig affektiv intensitet i mødet med hinanden. Divpoyment er afhandlingens makro-begrebslige og strukturelle bud på et begreb for de konkrete arbejdsmuligheder, som opstår i potentialiteten forbundet med, at småbørnsfamilier til dagligt fungerer som brudte familier. Divpoyment aktualiseres ud fra ideen om, at det er hensigtsmæssigt at få sit familieliv og arbejdsliv til at balancere ud fra nogle særlige præmisser. Når så familier splitter op, og forældrene forde-

ler børnene imellem sig iht. forskellige fordelingsnøgler, så åbnes der for, at forældrene kan fordele deres arbejdsbyrder på nogle, for dem personligt, mere hensigtsmæssige måder, idet de som regel ikke har børnene i længere perioder ad gangen, og hvor det derfor bliver muligt at placere mere arbejde end i de perioder, hvor børnene er hjemme. Det giver således det at være skilt en bestemt position i det moderne arbejdsliv.

Work Life Shadow

Work Life Shadow-begrebet er afhandlingens bud på et begreb, der giver stemme til småbørnsforældres arbejdslivsidentitet, hvor selve arbejdet, som skyggebegreb, træder i baggrunden for den udlevede arbejdslivsidentitet. Work Life Shadow er et stratabegreb, som er affektivt bundet op på den skam, som forældre tilsyneladende oplever, når arbejdet bliver genstand for deres begær og passion i højere grad end livet sammen med familie og børn. Snaplogundersøgelsen (Bramming et al., 2012) i

afhandlingen viser i særlig grad, hvordan 90 procent af billederne rummer børn og hjemmeliv, når deltagerne bliver bedt om at udtrykke og fotografere tidspunkter, hvor deres liv går op i en højere enhed.

Forældreansvarsfigurer

Forældreansvarsfigurer betegner skole- og institutionsfeltet som en stærk affektivt defineret stemme og begivenhedsspreder, der kan tale og bevæge sig ind over de fleste andre kontekster i småbørnsforældres arbejdsliv. Forældreansvarsfigur er også et affektivt stratabegreb, som er med til at multiplicere oplevelsen af, hvad skrevne og uskrevne regler betyder for den måde, som mennesker kan træffe valg på og forvalte deres lyst, når denne lyst møder omverdenens krav. Det står meget klart frem i empirien, hvordan forskellige institutionelle instanser kan aktivere deltagerens skam i forbindelse med overholdelsen af diverse normaliserede, skrevne og uskrevne regler for, hvordan man må opføre sig som ansvarlig

forælder, når man er forælder til et barn, som går i skole eller i institution. Forældrene identificerer sig med denne ansvarsfigur som en normaliseret referenceramme, som de, for enhver pris, må forsøge at møde bedst muligt. Denne normalisering er blandt andet også med til at aktualisere begrebet Work Life Shadow, fordi Forældreansvarsfigurer herigennem, i forældreskabet, bliver til som det, der genkendes som den lyse og rigtige side i mødet med arbejdet, der, som skyggebegreb, ofte dækker for, at forældreansvarsfiguren kan realiseres helt igennem.

Fremtidig forskning

Afhandlingen peger på fremtidig forskning, der tænker i kreative samarbejdsrelationer mellem arbejdsmarkedet og skoler, dagsinstitutioner, kommuner og politikere med blik for at løsne rammerne for, hvad arbejdsliv, børne- og familievelfærd kan være.

REFERENCER

Ahmed, S. (2004). *The Cultural Politics of Emotion*. New York: Routledge.

Bramming, P., Gorm Hansen, B., Bojesen, A. & Gylling Olesen, K. (2012). (Im)perfect pictures: snaplogs in performativity research. *Qualitative research in organizations and management*, 7(1), 54-71.

Deleuze, G. (1993). *The Fold: Leibniz and the Baroque*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Deleuze, G. & Guattari, F. (1987). *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Raffnsøe, S. (2005). Æstetisk overskridelse. In O. Thyssen (red.), *Æstetisk erfaring: Tradition, teori og aktualitet* (s. 71-108). Samfundslitteratur.